

АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ АНКЕТНО ПРОУЧВАНЕ НА ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ СРЕД ВЪЗРАСТНИ ХОРА

Въведение

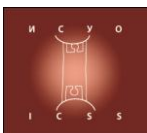
Домашното насилие е един от най-сложните проблеми, с които се сблъскват семействата и възрастните хора. Насилието е проблем, който „предизвиква” ценностите, свързани със семейството и грижата към близките. Мълчанието и стигмата, които го обграждат, затрудняват хората, преживяващи насилие, да търсят помощ. В резултат, домашното насилие въздейства трайно и изцяло негативно както върху жертвата, така и върху насилника и широк кръг хора около тях (деца, близки, помагащи).

Доставчиците на социални услуги и помагащите професии са част от ангажираните страни, които имат отговорността, но и ресурсите да проучват домашното насилие сред възрастните хора, да предприемат мерки за превенция на проблема и да подкрепят потенциалните и реалните жертви на насилие.

Настоящият анализ представя информация относно наличието на домашно насилие сред възрастни хора, потребители на социални услуги в домашна среда, относно необходимия капацитет на доставчиците на социални услуги за работа с домашно насилие и относно координацията на ангажираните институции.

Анкетното проучване включи 75 социални работници, асистенти и други помагащи в домашна среда и мениджъри на организации, които предоставят социални услуги.

Проучването е част от проект „Превенция на домашното насилие сред възрастни хора” на Фондация „Институт за социални услуги в общността”, финансиран от Министерство на правосъдието.

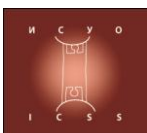

Проект „Превенция на домашното насилие сред възрастни хора“

Договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № 93-00-272/03.12.12,
сключен с Министерство на правосъдието

Основни изводи от анкетното проучване по проблемите на домашното насилие сред възрастни хора, които ползват социални услуги в домашна среда

- **Проблемът.** Домашното насилие е разпространен проблем сред най-малко 30% от възрастните хора, според мнението на подпомагащите ги социални работници и асистенти. Разпространението на проблема „домашно насилие“ не се влияе от големината на населеното място и региона – случаи на насилие са разпознати от социалните работници и асистенти във всички населени места, включени в проучването. Проявите на домашно насилие са повтарящо се поведение над жертвите според 95% от всички анкетираните доставчици и социални работници.
- **Жертвите.** Групите в риск от домашно насилие включват възрастни самотни хора и хора със затруднено самообслужване поради увреждане или хронично заболяване, като жените по-често стават жертва от мъжете. Потребностите на жертвите на домашно насилие включват най-често психологическо и правно консултиране, медицинска помощ, информиране и насочване към МВР, други институции и услуги за кризисна и продължаваща подкрепа;
- **Насилникът.** В ролята на насилник в 85% от анкетите са посочени лица от най-близкия семеен кръг: деца, внуци, съпруг/партньор. 15% посочват хора от разширеното семейство или познати, влезли в близост с възрастните по различни причини.
- **Формите на насилие.** Най-разпространените форми на домашно насилие според анкетираните са:
 - Неглижиране, разпознато най-често от асистентите като отказ за осигуряване на базисни потребности от храна, топла вода, лекарства, хигиенни материали;
 - Психическо насилие, разпознато най-често от социалните работници и доставчиците на социални услуги, като емоционално насилие с отправяне на заплахи за изгонване от дома и настаняване в институции, обиди, унижения, ограничаване на свободата на избор, контакти и начин на живот;
 - Физическо насилие, разпознато най-често от социалните работници и доставчиците на социални услуги като най-„видимото“ насилие, често скривано от жертвите, но влошаващо трайно тяхното здравословно и емоционално състояние.
 - Комбинирани форми на домашно насилие, особено при проблеми с алкохол/наркотици или психични заболявания на членове на семейството.
- **Необходими промени и ресурси.** Работата за превенция и справяне с домашното насилие ще бъде по-ефективна при следните условия:
 - **Промяна на нормативната база** в посока инкриминиране на домашното насилие (с наказателна мярка – затвор) и разширяване на правомощията на полицията за защита на жертвата.

Проект „Превенция на домашното насилие сред възрастни хора”

Договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № 93-00-272/03.12.12,
сключен с Министерство на правосъдието

- **Разработване и прилагане на общ механизъм за координация** между държавните институции и организациите-доставчици на услуги, който да осигурява превантивната работа в общността, пряката подкрепа на жертвите, осъществяването на мерките към насилника и проследяването на случаите.
- **Специализирана подготовка по темата „домашно насилие” на ключовите специалисти - социални работници, полицаи, прокурори и съдии** в страната, с фокус върху професионалната им роля и отговорности съобразно ЗЗДН. Професионалните умения за разпознаване на симптомите и работа при домашно насилие са от огромно значение за навременна интервенция и подкрепа на жертвите. За целта е необходимо общо ниво на компетентност на всички ангажирани, т.е. обучението и супервизията трябва да станат част от кариерното развитие на ангажираните специалисти и част от финансовия стандарт на услугите.
- **Помагащите в домашна среда имат значима роля.** Те са социални и лични асистенти, домашни помощници, домашни санитари и често са първите хора, които влизат в дома на жертвата и разпознават домашното насилие непосредствено след извършването му.
- **НПО и доставчиците на социални услуги** да бъдат легитимирани като страна в действията по защита на потребителите - чрез разписани правила за взаимодействие с Дирекция „Социално подпомагане”, полиция, прокуратура, съд.
- **Необходимо е широко информирание за дейността на всички институции,** ангажирани със защита от домашно насилие и на координацията между тях. Подобна информационна дейност цели: превенция на насилието, оказване на навременна подкрепа на жертвите и въздействие върху нагласите на извършителите, семействата и общностите по посока познаване на правата на възрастните хора и нетърпимост към домашното насилие.

I. Обща информация за проучването на домашното насилие сред възрастни хора

За целите на анкетното проучване бяха разработени три анкетни карти: за мениджъри на организации-доставчици на социални услуги, за социални работници от Дирекция „Социално подпомагане” (ДСП) и общинска администрация и за преки помагачи в домашна среда: социални асистенти, лични асистенти, домашни помощници, др. Анкетните карти могат да се ползват като инструменти за анализ на домашното насилие сред потребителите на социални услуги и като инструмент за самооценка на капацитета на доставчиците на социални услуги в работата с домашно насилие.

1. Профил на анкетираните

1.1. Организации-доставчици на социални услуги. Анкетирани са общо 15 организации (НПО и общинска администрация), предоставящи услугите: Социален асистент, Домашен помощник, Личен асистент, Домашен социален патронаж, Бюро за социални услуги, Дневен център за възрастни хора, Дом за стари хора, Защитено жилище, Приют за временно настаняване на жертви на трафик на хора с цел сексуална експлоатация.

Доставчиците предоставят социални услуги в общо 10 общини (Айтос, Берковица, Ботевград, Благоевград, Бургас, Бяла Слатина, Горна Оряховица, Камено, Малко Търново, Сунгурларе, Столична община).

1.2. Социални работници – 15 лица от Дирекция „Социално подпомагане” (ДСП) от община Айтос, Берковица, Благоевград, Бяла Слатина, Столична община.

1.3. Преки доставчици-асистенти – 45 лични и социални асистенти, домашни помощници, социални работници от Домашен социален патронаж от общините Айтос, Бяла Слатина, Берковица, Благоевград и Столична община. В текста по-долу се използва понятието „асистенти”, с цел по-ясно разграничаване от между тях и организациите-доставчици на социални услуги.

II. Прояви и специфика на домашното насилие в социалната практика

1. Разпространение на домашното насилие

В практиката на 85% от анкетираните представители на организациите-доставчици на социални услуги (СУ) и социалните работници от ДСП се потвърждава наличие на случаи на домашно насилие сред потребители на техните услуги. Този висок процент ясно показва наличие на домашно насилие сред различни социални групи, които имат достъп до социални услуги и пряка социална работа в домашна среда. Обхватът на проучването показва, че разпространението на проблема „домашно насилие” сред потребителите на социални услуги не се влияе от големината на населеното място и региона, в който живеят потребителите на социални услуги.

2. Профил на групите в риск от домашно насилие

Най-често жертви на домашно насилие са възрастни самотни хора, както и хора със затруднено самообслужване. Насилието е по-често при най-уязвимите лица – лица с увреждания и хронични заболявания, които са неспособни да се защитят, поради ограничения в индивидуалните им ресурси за справяне. Самотата и зависимостта от грижи на друг човек са

Проект „Превенция на домашното насилие сред възрастни хора”

Договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № 93-00-272/03.12.12,
сключен с Министерство на правосъдието

фактори, които подсилват риска за потребителите да станат жертва на домашно насилие. От данните в настоящото проучване се установява, че при възрастните самотни хора и лицата със затруднено самообслужване, домашното насилие е приблизително еднакво разпространено сред жените и мъжете, с превес на жените.

3. Профил на насилниците

В ролята на насилник се разпознават лица от най-близкия семеен кръг: деца, внуци, съпруг/партньор. В 85% от анкетите, насилникът обобщено е посочен като лице от роднинския кръг: близки/ роднини. В останалите анкети са посочени и други членове на разширеното семейство (племенници, снахи, зетьове, др.), които поддържат контакт, оказват грижи или живеят с или в близост до възрастните хора.

В една от анкетите насилникът е определен като „по-силният член на семейството”.

4. Характеристики на домашното насилие

4.1. Повтарящо се насилие

95% от всички анкетирани представители на доставчиците и социални работници от ДСП са констатирани, че проявите на домашно насилие са повтарящо се поведение над жертвите и само в 2 анкети (5 %) е посочено, че насилието е еднократен акт. Този факт прави потребността от навременно разпознаване на симптомите на домашно насилие и адекватната превантивна намеса от страна на професионалистите още по-наложителна, за да се занижи системното упражняване на насилие и преживяването на безизходица от жертвите.

4.2. Форми на домашно насилие

Неглижиране – най-често разпозната форма на насилие сред представителите на организациите-доставчици на социални услуги

Неглижирането се разпознава като отказ за осигуряване на базисни потребности от лекарства, храна, топла вода, памперси и др. Неглижирането се проследява най-ясно при ежедневен контакт с възрастния човек и при взаимодействие с близките и роднините на потребителите. В тази роля са асистентите и доставчиците на СУ в домашна среда, които имат преки наблюдения на отказ за съдействие или системно незачитане на базисните потребности на потребителя, което обяснява по-високия процент на констатирано неглижиране като форма на домашно насилие сред възрастните уязвими групи.

Социалните работници от ДСП посочват неглижирането като форма на домашно насилие много по-рядко от асистентите (само в 5% от анкетите). Възможните причини за по-ниския процент разпознаване на домашното насилие под формата на неглижиране от социалните работници да е тяхната обремененост от работа с голям кръг от уязвими групи, намиращи се в крайна бедност и неспособност да задоволяват базисните си потребности. От друга страна социалните работници могат косвено да идентифицират неглижирането на база на оценка на материалната среда и финансовото състояние на потребителите при оценяване на техните потребности. Разбираемо е самите потребители по-често да укриват факти, свързани с неглижиране от близките им, породено от срам, вина или неосъзнатост на проблема в следствие на болест или ментални проблеми.

Често неглижирането е свързано и с икономически причини. Тежката икономическа ситуация в страната прави всички участници в някаква степен по-нечувствителни към тази специфична форма на домашното насилие, защото повечето хора трябва да се справят със сериозни затруднения от финансов характер.

Проект „Превенция на домашното насилие сред възрастни хора”

Договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № 93-00-272/03.12.12,
сключен с Министерство на правосъдието

Психическо насилие

За социалните работници от ДСП, в най-голяма степен разпространено е психическото насилие. За организациите-доставчици на социални услуги психическото и финансовото насилие е констатирано в половината от случаите на домашно насилие. Много съществен резултат в проучването е посочването на психическото (емоционално) насилие като често срещано и разпознато от помагащите специалисти. Чувствителността на социалните работници и организациите доставчици към травмата, която се нанася на жертвите от тази форма на насилие, показва професионална рефлексия по проблема.

Физическо насилие

В 30% от анкетите на доставчици на СУ е като често срещана форма е посочено физическото насилие. Сред социалните работници от ДСП физическото насилие присъства в 40 % от случаите на домашно насилие. Физическото насилие изглежда като форма най-очевидно и лесно за идентифициране на ситуация на домашно насилие. При възрастните хора обаче, белезите на физическо насилие често се оправдават с обичайни неволни самонаранявания или битови инциденти в резултат на влошено здравословно състояние. Навременно разпознаване на симптомите на тази форма на насилие и намеса от страна на помагащите специалисти често е възможна само, ако те са обучени за това, имат достатъчно чести контакти с потребителите и са спечелили тяхното доверие.

Еднотипно или многотипно домашно насилие

По-специфична картина дават анкетиранияте социални работници от Социалния патронаж към „Лозенец-Триадица-Средец”, които също посещават често потребителите си и имат задълбочено познаване на средата и потребностите им. Те споделят както чести случаи на еднотипно домашно насилие: - икономическо насилие (взимане на пенсии от роднини);

- физическо насилие (от страна на роднини);

- психически тормоз (поради факта, че възрастните хора са лесно манипулируеми и силно чувствителни).

Те различават и комбинирани форми на домашно насилие, особено при проблеми с алкохола и/или наркотиците на членове на семейството или тежки заболявания. Тогава възрастните хора се изложени на повече от една форма на насилие: negliжиране, икономическо насилие, физическо или психическо насилие от страна на близките.

Често, въпреки наблюденията на помагащите и видимите симптоми на насилие, възрастните хора мишлено пазят близките си, не ги обвиняват и отказват контакт със социалния работник по тези въпроси.

Близките на възрастния човек често заминават за чужбина или са твърде заети за да му обръщат внимание и прехвърлят отговорността за грижата изцяло на социалния патронаж, поради което това са и най-честите случаи в практиката на работещите в тази социална услуга.

5. Професионални умения за работа с домашно насилие

Развитието на професионални умения за разпознаване на симптомите на домашно насилие е от огромно значение за навременна интервенция и подкрепа на жертвите. Този извод се подсилва и от констатираните данни в проучването, че жертвите много рядко говорят за ситуацията на насилие и преживяното от тях.

Изграждане на доверие

Доставчиците на социални услуги посочват, че жертвите споделят за насилието, едва след

Проект „Превенция на домашното насилие сред възрастни хора”

Договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № 93-00-272/03.12.12,
сключен с Министерство на правосъдието

като екипът успее да спечели тяхното доверие и когато са загубили надежда. Този извод е подкрепен от отговорите на всички анкетирани, които посочват, че жертвите са склонни да търсят помощ едва когато „вече не могат да издържат”, „когато ситуацията стане нетърпима и са изчерпали ресурсите си за справяне”.

За споделяне на травмиращите обстоятелства и преживяванията в резултат на домашно насилие е от огромно значение кой и как влиза във взаимодействие с жертвите. Социалният работник или асистент, които подпомагат възрастния човек в дома му, най-често са в тази доверителна роля.

Разпознаване на домашно насилие

Повече от 50% от анкетирани асистенти са наблюдавали признаци за претърпяно физическо насилие над потребителите, свързани с подутини и синини по телата на потребителите. Има споделени случаи на вербално насилие и психически тормоз и в присъствие на асистентите.

Най-често жертвите отхвърлят хипотезата на причинено насилие и дават обяснения за преживяно падане, невнимание, прилошаване. Съмненията на асистентите за преживяно домашно насилие от възрастните хора са резултат от оценката на психическото и емоционално им състояние. Асистентите опознават добре поведението, емоционалното състояние и общуването на потребителите им и забелязват промените в тях.

Макар и да не говорят пряко за насилие, често възрастните споделят за конфликти и напрежение, за тревоги за здравето си, както и за недоброжелателно отношение от страна на техните близки.

В практиката на асистентите често явление е споделянето от възрастните хора за заплахи, които са получавали. Анкетирани асистенти потвърждават за заплахи към техни потребители за настаняване в институция, прогонване от дома им или отнемане на имота им.

68% от анкетирани не са били преки свидетели или нямат потвърдена информация за упражнени заплахи или други форми на насилие над потребителите.

Оказване на подкрепа

Всички доставчици на социални услуги и асистенти извеждат уменията за оказване на непосредствена емоционална и социална подкрепа на жертвите като изключително важни компетенции и, в допълнение, като водеща своя потребност от обучение.

Над 30% от социалните работници също разпознават тези умения като значими, но без да ги свързват с потребност от обучение. Възможна причина за това е, че социалните работници имат компетенции за подкрепа на групи в риск (получени в рамките на образованието им и развити в хода на професионалните им задачи), а някои от тях са участвали в допълнителни обучения по различни теми, включително работа с насилие.

5. Потребности от професионална помощ на преживелите домашно насилие

На въпроса каква професионална помощ предоставяте на жертвите на домашно насилие отговорите на двете групи (доставчици и социални работници от ДСП), естествено следват основните функции, същност и характеристики на организациите/институцията, която представляват.

Психологическо консултиране

За групата на доставчиците основен дял в подкрепата заема психологическото /включително кризисно консултиране, следвано от насочване към полицията и социално застъпничество. 90% от анкетирани социални работници посочват, че жертвите се нуждаят от

Проект „Превенция на домашното насилие сред възрастни хора”

Договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № 93-00-272/03.12.12,
сключен с Министерство на правосъдието

допълнително, по-продължително психологическо консултиране.

Информирание

За социалните работници от ДСП първостепенно е информирането на жертвите за мерките за закрила и насочването към доставчици на специализирани услуги (кризисен център, гореща телефонна линия, др.) или програми за възстановяване. Прави впечатление, че социалните работници ограничават подкрепата до информиране и насочване на жертвите към специализирани услуги.

Насочване към услуги

Тази форма на подкрепа е еднакво застъпена в практиката на организациите-доставчици и на социалните работници от ДСП. Помагашите специалисти съзнават, че насочването към специализирани услуги може да гарантират необходимата професионална намеса в случаите на домашно насилие. Травматичният опит на жертвите изисква социална работа от мултидисциплинарен екип, който невинаги е наличен в организациите им.

Правно консултиране

Най-слабо застъпена е подкрепата с правно консултиране на жертвите на домашно насилие. Сред анкетираните, само една организация (НПО) е предоставяла юридическо консултиране и то в рамките на ограничен във времето проект. Очевиден е недостатъчният ресурс (свързан основно с липса на финансиране) за осигуряване на тази важна, често и спешна подкрепа за жертвите, без която предприетите стъпки от екипите на организациите, могат да се окажат неефективни.

Медицинска помощ

Само в една анкетна карта на НПО от община Бургас е посочено, че предоставят медицинска помощ. Същевременно 65 % от всички анкетираните съобщават, че посредничат и взаимодействат със здравни служби при реализиране на конкретни стъпки за подкрепа на жертвите на домашно насилие.

Насочване към полицията

Половината от анкетираните доставчици и всички социални работници от ДСП информират и насочват жертвите към органите на полицията. Когато помагашите специалисти трябва да осигурят навременната закрила и да гарантират безопасността на потребителите, те разчитат на органите на МВР.

Друга подкрепа

Доставчиците на СУ, най-вече в лицето на НПО, значително разширяват обхвата на предоставяните услуги, съобразно профила на организацията си и наличните човешки и финансови ресурси. В тази връзка наблюдаваме гъвкави и ориентирани към потребностите на потребителя конкретни стъпки и социална работа единствено в групата на анкетираните НПО. Сред посочените други услуги и подкрепа за жертвите на домашно насилие са: сформирание на мултидисциплинарен екип за работа по случая; медицинско обслужване; подкрепа за реализация на пазара на труда; професионално обучение.

Организациите доставчици на социални услуги търсят разширяване на предлаганата подкрепа по посока медицинска помощ, психотерапия и най-вече намеса на институциите за извеждане на насилника. Тази подкрепа единствено връща контрола, осигурява базисна сигурност за потребителя и показва професионално справяне без повторно стигматизиране на

Проект „Превенция на домашното насилие сред възрастни хора”

Договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № 93-00-272/03.12.12,
сключен с Министерство на правосъдието

жертвата. Тази заявка на представители на НПО- доставчици е важна за изграждане на адекватна професионална рамка за действия в ситуации на домашно насилие. Тя е в противовес на обичайната виктимизираща практика, в която вместо насилника от дома се извежда самата жертва (най-често в кризисен център)..

III. Капацитет за работа с домашно насилие

1. Капацитет на организациите-доставчици

Документиране на проблема

Неправителствените организации-доставчици на социални услуги документират случаите на домашно насилие. Информацията се описва в протоколи от осигурената подкрепа на социални консултанти.

Представителите на общините не съобщават за практика, свързана с документиране на случаите на домашно насилие.

Наличие на мерки за превенция

От всички 15 анкетираните организации-доставчици само една има приети мерки за превенция на домашното насилие, но не е посочено съдържанието или вида им. Всички останали организации нямат конкретни мерки за превенция. Това обяснява и практиката да се работи кризисно и твърде късно, както е посочено от анкетираните, „когато за жертвите ситуацията стане непоносима”.

Правила за сигнализация

Всички анкетираните организации имат правила за сигнализиране при насилие над потребители. Това е резултат от една страна на нормативните изисквания, заложили в Методиките за предоставяне на социалните услуги в общността, а от друга страна практиката налага да има процедурна яснота кой и как се ангажира в работата по случаи на домашно насилие. Съществува разнообразие в разписаните правилата за сигнализация – при част от организациите това е самостоятелен документ, при други е част от вътрешния ред, а при трети е част от оценката на риска.

Подготовка на екипа

По отношение на подготовката на екипите на организациите-доставчици по проблема домашно насилие съществува стандартен подход. Организациите подготвят екипите си основно чрез запознаване с нормативни документи, с информирани за организации, оказващи подкрепа на жертвите на домашно насилие, и не на последно място чрез обучение.

2. Капацитет на социалните работници

Документиране на проблема

От данните в анкетите се констатира, че обичайно в ДСП не се документират случаите на домашно насилие. Единствено в ДСП- Възраждане и Берковица има документирани случаи.

Правомощия на ДСП

Социалните работници от ДСП разпознават правомощията си за интервенция по случаите на домашно насилие основно в сигнализиране до РУ на МВР. Посочено е в две анкетни карти, че правомощията им са „ограничени”.

В същото време, в анкетата на представител от ДСП-Айтос е посочен документ, основан на Закона за защита от домашно насилие и Правилника за неговото прилагане. Документът включва

Проект „Превенция на домашното насилие сред възрастни хора”

Договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № 93-00-272/03.12.12,
сключен с Министерство на правосъдието

ясни отговорности на дирекцията, както следва:

1. Директора на ДСП има правомощията да депозира молба за защита/ искане за защита от домашно насилие, когато пострадалото лице е непълнолетно, поставено е под запрещение или е с увреждания;
2. Директора на ДСП издава заповед/ направление за настаняване/ ползване на СУ на лицата жертви на домашно насилие /Кризисен център/
3. ДСП поддържа информация за лицата, на които са наложени мерките по чл. 5, ал. 1, т. 4 и 6 от ЗЗДН;
5. Извършва периодични проверки за изпълнението на наложените мерки и на всеки сигнал за неизпълнение на мерките;
6. Уведомява настойниците и попечителите в случаите, когато в програмите са включени непълнолетни, поставени под запрещение или лица с увреждания;
7. Изисква периодична информация от юридическото лице, което изпълнява програма за възстановяване на пострадалите лица. ”

От посочените правомощия, които произтичат от нормативните документи, става ясно, че има достатъчно възможности за интервенция от страна на социалните работници от ДСП. Налага се изводът, че е необходимо обучение на социалните работници за по-добро познаване на нормативните документи и за развитие на умения за социална работа и работа в междуинституционален екип по случаите на домашно насилие.

Подготовка на социалните работници

Обичайно подготовката на социалните работници за работа със случаите на домашно насилие е близка до тази на организациите-доставчици на социални услуги. Основен дял в нея заема запознаването с организации в подкрепа на жертвите на насилие, обучение и, на последно място - със запознаване с нормативните документи. Този факт отново показва необходимост от информиране и съдържателно познаване на нормативните документи от представителите на институцията, която по правило трябва да съблюдава изпълнението на нормативните изисквания.

Трудности на социалните работници в работата с домашно насилие

Основна трудност в работата на социалните работници с домашно насилие се явява контактът с жертвите: „трудно се води разговор”, „нямат желание да споделят”. Друга трудност в практиката на социалните работници се явяват взаимоотношенията с близките на жертвата – най-често това е „липса на разбиране от близките, че тяхното поведение предизвиква чувство на социална изолация”. В една анкетна карта е посочена трудност, която е резултат от страх за собствената безопасност – „риск от насилие от насилника”.

Това налага необходимостта от развитие на комуникативни умения, които да преодолеят трудностите на социалните работници в изграждането на доверителни отношения с жертвите, за да могат потребителите да споделят проблемите си с тях.

3. Капацитет на преките помагачи (асистенти, домашни помощници, социални работници)

Готовност за работа при домашно насилие

95% от анкетирания асистенти заявяват, че са подготвени и знаят какво да правят, ако станат свидетели на домашно насилие над свой потребител. Подготовката на асистентите за

Проект „Превенция на домашното насилие сред възрастни хора”

Договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № 93-00-272/03.12.12,
сключен с Министерство на правосъдието

пряка работа в случаи на домашно насилие е в посока подкрепа на потребителите. Те имат яснота и сигурност за своите права и отговорности.

Важна роля оказва професионалната подкрепа за асистентите от екипа на организацията доставчик, чрез намеса на ръководителите, консултиране и супервизия.

Умения на асистентите за работа при домашно насилие

Умения за разговор и проучване на проблема

Асистентите общуват интензивно с потребителите на социални услуги. Те развиват своята сензитивност и могат да изследват ситуацията, в която се намира потребителя. За асистента е важно „да разбере, защо човекът е отчаян, личи си по погледа, че нещо го измъчва”.

Поведение в ситуация на домашно насилие

Асистентите заявяват увереност и готовност за намеса: „Ще защита потребителя. Ще застана помежду насилника и потребителя”. Най-често реакцията е да се свържат с прекия си ръководител /координатор, с цел навременно ангажиране на екипа на доставчика и съгласуване на конкретна интервенция.

Поведение към насилника

Анкетираните асистенти от една страна подчертават, че не са подготвени как да се държат с насилника. От друга ясно съзнават, че отговорностите към потребителя на социалната услуга, която предоставят, ги поставя в ситуация, в която вероятно няма да могат да избегнат контакта с насилника. Една асистентка посочва: „Ще намеря начин да му кажа, когато се успокои: „Защо го правиш?”

Насочване на сигнал за домашно насилие

95% от асистентите заявяват, че знаят към кого да се обърнат при съмнение за домашно насилие. Анкетираните без колебание посочват, че се свързват с прекия си ръководител от организацията доставчик на социалната услуга, както и с РУ на МВР.

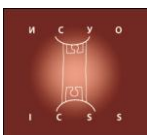
Подкрепа от ръководителя

Всички анкетираните са сигурни в подкрепата от ръководителя, за да могат да продължат да предоставят услуги на застрашения възрастен човек. Тази подкрепа е от ключово значение, за професионалната интервенция в случаите на домашно насилие. Насилието винаги предизвиква базисни чувства. За да могат да оказват подкрепа на жертвите, самите асистенти е нужно да са сигурни, че не са сами и че има кой да ги изслушва, насочва и консултира.

Трудности в работата

Работа с насилника - Трудностите и опасенията на преките доставчици основно са по отношение на поведението им спрямо насилника. Само две лица от всички анкетираните смятат, че са подготвени и знаят как да се държат с насилника. Всички останали не са сигурни в своята подготовка.

Преките доставчици се явяват сериозен човешки ресурс по интервенция /превенция на домашното насилие. Остава да бъде изследван и намерен правилен подход за овластяването им във взаимодействията им с насилниците. Естествен е страха и желанието за дистанция от контакт с насилника. Същевременно преките доставчици ясно съзнават потребността от тяхна намеса, с цел защита на потребителя.

Проект „Превенция на домашното насилие сред възрастни хора”

Договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № 93-00-272/03.12.12,
сключен с Министерство на правосъдието

Общуване с жертвата - Висок е процентът на несигурност и липсата на подготовка, която споделят асистентите в комуникацията си с жертвите на домашно насилие. „Не съм” и „не мисля” са отговорите на въпросите „Чувствате ли се спокоен да питате открито възрастния човек за вероятно насилие у дома?” и „Чувствате ли се подготвен да говорите с възрастния човек за проблема, за да съберете повече информация?”

IV. Потребности от обучение, супервизия и развитие на капацитет за превенция и работа с домашно насилие

1. Потребности от развитие на организациите-доставчици на социални услуги

Потребност от супервизия

Супервизията в случаи на насилие се заявява от всички анкетираните представители на организации-доставчици като нужда от допълнителна подготовка. Ориентацията на организациите-доставчици е практическа, насочена към гарантиране на професионализъм в социалната работа на екипите. В организациите-доставчици (най-вече НПО) работят професионалисти от помагащите професии: психолози, социални работници, здравни работници. За всички тях супервизията е стандарт на работа, гарантиращ качеството при предоставяне на социални услуги. При кризисни интервенции, каквито са най-често случаите на домашно насилие, е от ключово значение връщане на участниците към усещане за сигурност в предприетите мерки за закрила на жертвата. Проекциите на жертвите (чувство на безпомощност, обърканост и липса на контрол върху ситуацията) нахлуват върху помагащите специалисти и единствената възможност да бъдат овладяни и преработени е супервизията.

Потребност от обучение

Половината от организациите-доставчици имат потребности от обучение по следните теми:

- същност на домашното насилие;
- законови мерки за защита на жертвите;
- координация с други институции;
- развитие на практически умения.

Екипите на доставчиците изпитват необходимост от развиване на практически умения, свързани с:

- разпознаване на сигнали, които могат да бъдат знак за вероятно насилие (83% от анкетиранияте);
- поведение на помагачия в ситуация на домашно насилие (65%);
- комуникативни умения за представяне на ситуацията по добър за жертвата начин (48%);
- специфика при работа с представители от етнически малцинства (1 предложение от НПО от община Камено);
- Работа в екип за управление риска за жертвата (1 предложение – от НПО от община Айтос).

Потребност от други ресурси

Подкрепата, необходима на самите организациите-доставчици за прилагане ефективно на чл.6 от ЗЗДН, е свързана с широк спектър от допълнителни ресурси, между които:

- по-добра финансова стабилност на НПО;
- изграждане на единна система за по-лесна комуникация и координация между институциите при случаи на насилие;

Проект „Превенция на домашното насилие сред възрастни хора”

Договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № 93-00-272/03.12.12,
сключен с Министерство на правосъдието

- легитимиране на НПО и доставчиците на социални услуги като официална страна в действията по защита на потребителите (чрез разписани правила за взаимодействие с полиция, прокуратура, съд, ДСП);
- регулярни работни срещи и общи обучения на НПО, за да се изработи общо разбиране за понятието „насилие”, образа на насилника и на жертвата. Организацията могат да изработят инструменти за разпознаване на жертва и насилник според техните модели на поведение.

Примери:

- „Организацията ни има нужда да бъде официално зачетена от институции в действията си по защита на потребителите- примерно разписани правила за взаимодействие с полиция, прокуратура, ДСП.” (НПО от община Айтос)
- „Организацията ни има нужда от малко повече увереност в действията си по защита на потребителите, тъй като темата за домашно насилие е изключително трудна, особено когато хората живеят в малка общност.” (НПО от община Бяла Слатина).

2. Потребности от обучение и супервизия на социалните работници

Анкетираните социални работници заявяват потребност от следните теми на обучение:

- методи на работа с домашно насилие (65% от анкетираните);
- за същността на домашното насилие и законовите мерки за защита на жертвите (5% от анкетираните)
- разпознаване белезите на домашно насилие (1 предложение).

Половината от анкетираните социални работници смятат, че имат нужда от супервизия в случаите на домашно насилие.

Като цяло социалните работници имат по-слаб интерес към обучение и супервизия на случаите на домашно насилие, в сравнение с представителите на организациите-доставчици на социални услуги. Това може да се дължи на факта, че в значителна степен те приемат своята роля предимно като информиращи и насочващи жертвите към специализирани услуги.

В същото време, социалните работници от ДСП имат ключова роля за превенция и защита на жертвите от домашно насилие, съобразно Закона за защита от домашно насилие. Те са специалистите, които често са единствените представители на държавна институция, с които възрастните хора имат контакт (по повод информиране, получаване на социални помощи, надбавки, снабдяване с медицински изделия, помощни средства, др.). Случва се възрастните хора да говорят директно за насилието, но много често се обръщат към тях по въпроси, които маскират насилието. За това е важно социалните работници да разпознават проблематиката, да бъдат в състояние да информират адекватно жертвите и да ги подкрепят. За ефективното изпълнение на тази роля е необходимо:

- информираност около разпознаването на насилие;
- продължаващо обучение за разширяване на знанията и уменията по темата;
- уточняване на правомощията на социалните работници и взаимодействието им с полиция и други институции, които биха могли да участват в процеса на координация.

3. Потребности от обучение на асистентите

95% от анкетираните асистенти са на мнение, че трябва самите те, както и техните колеги, да знаят повече за домашното насилие. Същият процент се запазва и в отговора на въпроса дали са подготвени като помагачи да не допуснат неволно насилие в работата си с възрастните хора.

Проект „Превенция на домашното насилие сред възрастни хора”

Договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № 93-00-272/03.12.12,
сключен с Министерство на правосъдието

Само 3 лица се колебаят в отговора на същия въпрос - „горе-долу, въпреки обученията”.

V. Координация с ангажираните институции

Координация с МВР

Общата тенденция на трите групи анкетирувани – организации-доставчици на социални услуги, социални работници и преки помагачи в партнирането с държавни институции, е взаимодействие с органите на МВР. Спецификата при организациите-доставчици е, че те координират усилията си допълнително с ДСП, а НПО - и с общинските администрации. От своя страна, специфично при ДСП е взаимодействието с прокуратура, съд, НПО, специализирани домове и здравни служби.

Методите на координация при организациите-доставчици са разнообразие от: „писмен обмен с институции”, през „телефонни разговори” , „неформални срещи и консултации” до организиране на срещи с компетентните институции.

При социалните работници от ДСП методите се изчерпват с „подаване на сигнал” и „телефонни разговори”.

Успешните случаи, споделени от анкетираните, са свързани с преустановяване на насилието и намеса на органите на МВР. Представители на Дирекция „Социално подпомагане” посочват и два случая като успешни, при които има настаняване на жертвата в кризисен център и настаняване на насилника в специализирана институция.

Трудностите в работата с полицаите е по отношение на техните правомощия, в случаите, в които са свидетели на домашно насилие. Често полицаите се опитват сами да идентифицират кой е виновникът, за да подадат справките си към прокуратура. Това забавя и обърква защитата на жертвата. Едновременно с това закона, не изисква от полицията да отсъжда, защото тази отговорност носи съда.

Работа с прокуратура, съд други институции

За работа по случаи на домашно насилие се изисква координация с прокуратура, съд, специализирани социални услуги като кризисни центрове за настаняване на жертви на домашно насилие и здравни служби.

Според анкетираните, е необходима специализирана подготовка по темата „домашно насилие” на прокурори и съдии в страната. Подходящи форми са отделни обучения за трите групи, с цел работа с казуси в контекста на професионалната им роля и отговорности съобразно ЗЗДН, чрез които да се въведат спецификите на проблема „насилие” и мерките за защита и въздействие.

Препоръки за координация между институциите

Повечето анкетирувани нямат конкретни препоръки за промени в координацията на институциите, освен нейното подобряване. Формулираните препоръки са по посока на:

- Изработване на единен регистър на превантивните и подпомагащите структури, имащи отношение и работещи по темата (ДСП, Възраждане, София);
- Подобряване на работата в екип за защита на жертвите (социални работници, София, Айтос);
- Разработване и прилагане на общ механизъм за подкрепа и координация между държавните институции и организациите-доставчици на услуги. Механизмът ще осигурява:
 - o широко коректно информиране относно Закона за защита от домашно насилие на всички участници;

Проект „Превенция на домашното насилие сред възрастни хора”

Договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № 93-00-272/03.12.12,
сключен с Министерство на правосъдието

- една и съща подкрепа и послания към жертвите, свързани с правото им на живот и защита;
- общи мерки за отстраняване на насилника от дома на жертвата и за включването му в програми за въздействие.

Нормативна база

Специфична разлика има в нагласите и оценките между двете групи анкетираните по отношение на нормативната база. За представителите на организациите-доставчици не е нужна промяна, докато за представителите на Дирекция „Социално подпомагане” е нужно да се създаде „по-точна методика за работа” и „по-точни указания”, „повече права на социалните работници от Дирекция „Социално подпомагане”.

Предложенията за промени са в посока на:

- Инкриминиране на домашното насилие (с наказателна мярка – затвор, при нарушаване на ограничителната заповед за извършителя);
- Разширяване на правомощията на полицията за защита на жертвата.

Практиката показва, че след издаване на ограничителна заповед много често насилникът нарушава заповедта и доближава жертвата. В подобни ситуации полицията има право да го предупреди, да напише протокол и да го прикани да напусне мястото. Правомощията на полицията приключват до тук, след подаване на сигнал към прокуратурата за нарушаване на ограничителната заповед. Прокуратурата и съдът могат да накажат насилник, нарушил ограничителната заповед с парична глоба, която той най-често не изплаща, защото няма механизми, които да го задължат да го направи. Насилниците бързо научават, че тяхното поведение е ненаказано и това ги овластява да се държат заплашително и агресивно с жертвата.

VI. Предложения към Наръчник за превенция на домашното насилие

Най-често предложения към Наръчника имат преките помагачи, в лицето на социални асистенти, домашни помощници, лични асистенти, социални работници от Домашен социален патронаж, др. Предложенията са свързани с представяне на методи за работа, практически решения, обмен на добри практики, ново знание и развитие на професионалните умения.

Организациите-доставчици на социални услуги също заявяват своите идеи към наръчника през фокуса на мениджмънта на социалните услуги в общността.

Предложенията от страна на групата на социалните работници от Дирекция „Социално подпомагане” включват вече споменатите от другите две групи, както и специфични – за умения за работа по случай, поведение при наблюдавано насилие и риск за социалния работник.

Значимите теми, които трябва да включва Наръчникът според анкетираните по групи, са представени в таблицата по-долу.

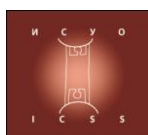

Проект „Превенция на домашното насилие сред възрастни хора”

Договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № 93-00-272/03.12.12,

сключен с Министерство на правосъдието

	Доставчици на социални услуги	Социални работници	Преки доставчици
Необходими професионални умения	Предприемане на адекватни действия при висок риск за жертвите на домашно насилие Специфика при превенция на домашното насилие съобразно характеристиките на етнически групи	Умения за работа по случай	- умения за изслушване и насочване на разговор в посока, предразполагаща жертвата да сподели за насилието; - умения за изграждане на доверие; - умения за разпознаване на насилието
Необходими знания	Роли и отговорности на доставчиците на социални услуги	Разработване на методика и указания за конкретизиране действията на Дирекция „Социално подпомагане” при случаи на домашно насилие	- най-чести признаци и симптоми на насилието; - нормативна база, касаеща насилието и законовите възможности за действие; - психологически измерения на насилието и насилника; - причини за насилието - включване на контакти на отговорните държавни институции и на НПО, които могат да окажат помощ и при ситуация на насилие; - информация за социалния работник как да получи защита при възникване на агресия срещу личността му

Проект „Превенция на домашното насилие сред възрастни хора”

Договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № 93-00-272/03.12.12,
сключен с Министерство на правосъдието

Практически съвети за превенция и справяне с насилието	Преодоляване на бариери пред предприемането на конкретни действия от доставчиците	Методи на работа в ситуация на наблюдавано домашно насилие Поведение при риск за социалния работник	- последователни стъпки за това какво да правим при разпознаване на насилие; - връзки и телефони на институции, които реагират при заплахата и в случаи на насилие; - Описание на добри практики

Заклучение

Настоящият анализ показва значимостта и дълбочината на проблема „домашно насилие” сред възрастни хора-потребители на социални услуги в домашна среда. Те са свързани с естествената реакция на жертвите на отричане и неспособност да се приеме реалността, а често и на отказ от последващи действия в собствена защита. За това жертвите имат нужда от подкрепа, както за справяне с травмата, така и за преодоляване на мълчанието.

Ефективната подкрепа на жертвите и дългосрочната работа за превенция и справяне с проблема „домашно насилие” изисква координираните усилия на помагащите специалисти и на държавните институции. Помагащите специалисти имат чувствителност и ресурс за работа с домашно насилие, а държавните институции са ангажирани с изграждането на работеща нормативна среда за превенция и защита от домашно насилие и следят за прилагането ѝ в практиката. За да бъде ефективна борбата с проблема е необходимо на първо място, инкриминиране на домашното насилие, което ще промени толерантното отношение към това престъпление. На второ място, необходима е специализирана подготовка на всички ключови страни (помагачи в дома, социални работници, полицаи, прокурори и съдии), които да осъществяват координирани действия чрез общ механизъм за превантивна и пряка работа. На трето място е необходимо ефективно проследяване на резултатите и справянето на преживелите домашно насилие и оценка на риска от ново насилие. Тези мерки ще доведат до намаляване на случаите на домашно насилие и промяна на нагласите към него като социален проблем.

